

Марія Копчук-Кашецька,

кандидат педагогічних наук, доцент,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ)

Maria Kopchuk-Kashetska,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)

УДК 37.17.92:37.034
ББК 74.200.511

СПІВПРАЦЯ ШКОЛИ І СІМ'Ї В МОРАЛЬНО-ДУХОВНОМУ ВИХОВАННІ ШКОЛЯРІВ ГІРСЬКОГО РЕГІОНУ

THE COOPERATION OF SCHOOL AND FAMILY IN MORAL-SPIRITUAL EDUCATION OF PUPILS MOUNTAIN REGION

У статті автор розглядає виховання школярів в його найважливішому вимірі, який охоплює духовну сферу особистості школяра та визначає моральність його поведінки. Зазначено, що виховання в родині є першоосновою розвитку дитини як особистості. Розкривається проблема, яка полягає в тому, що більшість сімей стурбоване вирішенням проблем економічного, а деколи і фізичного виживання, що посилює соціальну тенденцію самоусунення багатьох батьків від вирішення питань виховання і особистісного розвитку дитини. Це негативне явище в свою чергу робить виховання в школі менш ефективним і неповним. Автор виокремлює головні завдання педагога початкової школи щодо співпраці школи і сім'ї в морально-духовному вихованні школярів.

Ключові слова: морально-етичні цінності, морально-духовне виховання, християнська мораль, навчально-виховний процес.

In the article an author examines education of schoolchildren in his major measuring that embraces the spiritual sphere of personality of schoolboy and determines morality of his behavior. It is marked that education in family is fundamental principle of development of child as personalities. A problem, that consists in that most families it is disturbed by the decision of problems economic, opens up, and at times and physical survival that strengthens the social tendency of keeping oneself aloof many the parents from the decision of questions of education and personality development of child. It the negative phenomenon in turn does education at school less effective and incomplete. An author distinguishes the main tasks of teacher of initial school in relation to the collaboration of school and family in morally-spiritual education of schoolchildren.

Key-words: moral-ethic values, moral – spiritual education, christian moral, teaching – educational process.

В статье автор рассматривает воспитание школьников в его важнейшем измерении, которое охватывает духовную сферу личности школьника и определяет нравственность его поведения. Отмечено, что воспитание в семье является первоосновой развития ребенка как личности. Раскрывается проблема, которая заключается в том, что большинство семей обеспокоено решением проблем экономического, а порой и физического выживания, которое усиливает социальную тенденцию самоустранения многих родителей от решения вопросов воспитания и личностного развития ребенка. Это негативное явление в свою очередь делает воспитание в школе менее эффективным и неполным. Автор выделяет главные задания педагога начальной школы относительно сотрудничества школы и семьи в морально-духовном воспитании школьников.

Ключевые слова: морально-этические ценности, морально-духовное воспитание, христианская мораль, учебно-воспитательный процесс.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На сучасному етапі демократичної розбудови держави, відстоювання її суверенних інтересів та національного відродження, актуалізується проблема виховання підростаючого покоління на основі морально-етичних цінностей українського народу, утвердження народних етичних ідеалів та зразків моральної поведінки. У цьому контексті велике значення має систематична і цілеспрямована робота у сфері виховання, пошук нових форм і методів організації співпраці школи і сім'ї у морально-духовному вихованні учнів, зокрема, шкіл, які належать до гірського регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема морально-духовного виховання є однією з головних проблем сучасної педагогіки. Це питання висвітлено у працях таких учених, як М. Боришевського, І. Бега, О. Докукіної та інших.

Зокрема, дослідження М.Й. Боришевського стосуються сімейного контексту морально-етичних цінностей. На переконання психолога повноцінне морально-етичне виховання здійснюється в сім'ї «Якщо для батьків такі цінності як обов'язок перед суспільством, нацією, національні ідеали, моральні чесноти, патріотизм є священними, якщо вони дійсно визначають щоденну поведінку батьків, то й діти у таких сім'ях поступово навчаються долати розбіжність між визначенням їх важливості, необхідності та фактичним дотриманням. У таких сім'ях, де дотримання таких цінностей є законом життя батьків, діти стають невіддільними впливам навіть численних негативних прикладів навколишнього середовища» [1, с.216].

За І.Д. Бехом у вихованні особистості мірилом внормованості поведінки служить її відповідність соціальним нормам, тобто вимогам суспільства, до якого належить індивід. Звичайно, цивілізоване суспільство завжди гармонійно поєднує загальнолюдські й національні моральні норми і цінності, які й мусить свідомо привласнити людина [2, с.9]. У роботі «Виховання особистості» вчений виділяє термінальні, інструментальні, оперативні та базові цінності, які лягли в основу багатьох сучасних ціннісних класифікацій.

Продовжувачем ідей попередників у вітчизняній педагогіці був К.Д. Ушинський, котрий також опирався на народність у залученні дітей до морально-етичних вартостей. У роботі «Про народність у громадянському вихованні» відомий педагог стверджує: «Виховання, створене самим народом і побудоване на народних основах, має ту виховну силу, якої немає в найкращих системах, побудованих на абстрактних ідеях або запозичених в іншого народу» [3, с.100].

Він вважав, що виховання повинно просвітити свідомість людини, щоб перед очима лежав ясний шлях добра.

Засобами морального виховання і залучення дітей до морально-духовних цінностей є релігія, мова, природа, праця, приклад батьків і вихователів. У «Рідному слові» [4] К.Д. Ушинський підкреслює значення у морально-духовному вихованні етичних бесід з дітьми, які мають проводитись цікаво, дохідливо, переконливо, опиратись на біблійні оповідання, народні жарти, примовки, а не бути нудними чи млявими.

Жадоба грошей, неввіра в добро, відсутність моральних правил, презирство до думки, любов до манівців, байдужість до громадського блага, поблажливість до порушення законів честі розглядаються вченим як найбільші перепони у моральному вихованні [5, с.39].

На визначальну роль народності чи народознавства у морально-духовному вихованні дітей вказував Г. Врецьона (1839-1901р.р.), який у статті «Новомодні основи виховання» з цією метою рекомендував вивчати національні погляди, почуття, стремління, традиції, звичаї, норми родинного і суспільного життя, мову, релігію тощо, наполягаючи на тому, що слід плекати і зміцнювати чесноти нації чи народу, в той же час усувати і поборювати національні пороки, оддичені по предках [6, с.148].

Виділивши чотири чинники морального виховання (родинний, національний, гуманітарний, християнський), розвинув цю ідею у статті «Воспитуюча наука», в якій Г.Врецьона висловив думку стосовно того, що школа навчання має бути школою виховання, яка має базуватись на єдності зусиль і вимог школи, церкви і родини у формуванні моральних чеснот і вартостей школярів. Метою морального виховання має бути облагородження і ушляхетнення духу. Вчитель має боротися з лінивством, легковажністю, брехнею, всіляко розвиваючи ретельність, щирість, правдивість, чесність, товариськість, совісливість, справедливість тощо.

І.Лаврівський втілює у педагогічній практиці власну методику морального виховання, ставлячи за мету моральний розвиток і удосконалення учнів. У власному підручнику з методики [7] автор чітко розрізняє навчання і виховання, де вихованню відводиться провідна задача формування доброї, побожної, поштивої, сумлінної, цнотливої людини.

Фундаментальними морально-етичними цінностями у роботах І. Огієнка (1882-1972 р.р.) є християнські – Віра, Надія, Любов, втілені у реальну, а не уявну поведінку. Глибоке зацікавлення українською етнофілософією знайшло своє відображення у «Філософських містеріях», «Українській культурі» [8] тощо. Залучення дітей до абсолютних вартостей можливе за умов їх виховання на народному ґрунті. Визначальними у цьому плані є його роботи «Навчаймо дітей української мови», «Хвалімо Бога українською мовою».

Проблеми морального і духовного виховання підростаючого покоління знайшли своє втілення у працях «Християнські чесноти», «Мої проповіді», де вчений торкається важливих моральних проблем: «Сумління», «Живімо з совістю чистою», «Милосердя», «Живімо правдою» не втратили своєї актуальності і нині.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в тому, щоб виокремити головні завдання педагога гірської початкової школи щодо співпраці школи і сім'ї в морально-духовному вихованні школярів гірського регіону.

Виклад основного матеріалу та аналіз отриманих наукових результатів. Об'єктивна потреба врахування у вихованні регіональних особливостей зумовлена тим, що, крім спільного для всієї Української держави, кожен її регіон має свої специфічні особливості розвитку. Вони стосуються природи, економіки, господарської діяльності, освіти, культури, мистецтва, говірки, звичаїв, традицій, фольклору в усіх його жанрах тощо. Наприклад, Прикарпаття охоплює значну частину гірської місцевості з багатою та різноманітною природою. Його жителі гостріше, ніж в інших регіонах, усвідомлюють значущість природних багатств лісів для задоволення потреб людини.

Споконвіку люди тут оберігали природу, раціонально використовували її багатства, вміли цінувати їх. Діти та підлітки змалечку залучаються до посильної праці. Вони збирають гриби, суниці, чорниці, малину, ожину тощо. Краще, ніж діти інших регіонів, знають про небезпеки, які приховують у собі гори, ліси, стрімкі ріки, провалля. Вони ближчі до гірської природи, вміють спілкуватися з нею. І в цьому – один із специфічних природних чинників, який конче необхідно враховувати у вихованні школярів.

У Прикарпатському краї добре збереглися та успішно розвиваються художні народні ремесла і промисли, що є важливим елементом української народної педагогіки, громадської і родинно-побутової культури, трудової та художньої діяльності, які доцільно використовувати в естетично-трудоваму вихованні дітей. Крім цього в цьому регіоні, як і в інших частинах Галичини, добре збереглися народно-побутові та релігійні традиції. В цьому – знаходимо запоруку духовно-морального виховання учнів. Незважаючи на те, що українська національна школа офіційно визнана світською установою, освітяни краю здійснюють пошуки регіональних шляхів використання українських народних чеснот і норм християнської моралі в ролі дієвого чинника формування духовності школярів, забезпечення духовної єдності, наступності й спадкоємності поколінь минулих, сучасних і майбутніх.

Виховання в родині є першоосновою розвитку дитини як особистості. У статті 59 Закону України «Про освіту» покладено на батьків відповідальність за виховання, створення належних умов для розвитку природних здібностей, фізичне здоров'я і психічний стан дітей. Статті 7, 12, 155, 171 Конвенції ООН про права дитини

вказано, що дитина має право бути вислуханою з питань щодо сім'ї та особисто, а батьки повинні діяти в межах Закону та загальних принципів регулювання сімейних відносин.

Сьогодні в умовах, коли більшість сімей стурбоване вирішенням проблем економічного, а деколи і фізичного виживання, посилилася соціальна тенденція самоусунення багатьох батьків від вирішення питань виховання і особистісного розвитку дитини. Батьки, не володіючи достатньою мірою знанням вікових та індивідуальних особливостей розвитку дитини, іноді здійснюють виховання наосліп, інтуїтивно. Все це, як правило, не дає позитивних результатів. У таких сім'ях немає міцних міжособистісних зв'язків між батьками і дітьми і, як наслідок, «авторитетом» стає зовнішнє, часто негативний оточення, що призводить до «виходу» дитини з-під впливу сім'ї та появу дітей схильних до бродяжництва та скоєння злочинів. Це сприяє зростанню дитячої бездоглядності, злочинності, наркоманії та інших негативних явищ. Враховуючи це становище, школа має приділяти належну увагу вдосконаленню навчально-виховного процесу, спрямованого на взаємодію батьків і педагогів.

Головними завданнями взаємодії загальноосвітніх навчальних закладів гірського регіону з сім'ями учнів є:

- вивчення сімейної атмосфери, що оточує учня, його стосунків із членами родини;
- створення багаторівневої системи формування, розвитку і реалізації психолого-педагогічних послуг родині у сфері навчально-освітньої підтримки, необхідних для оволодіння батьками системою знань і умінь з організації виховання та життєдіяльності дитини;
- формування системи надання психолого-педагогічної, інформаційно-правової, навчально-освітньої, методичної та організаційної допомоги родині;
- включення батьків, усіх дорослих членів родини у навчально-виховний процес як рівноправних учасників, інтеграція зусиль і гармонізація взаємин педагогічного колективу і батьківської громадськості в створенні сприятливих умов для ефективної роботи освітнього закладу;
- організація спільного проведення вільного часу дітей і батьків;
- захист інтересів і прав дитини в так званих важких родинах, які потрапили у складні життєві обставини;
- спільне проектування вчителями, батьками та дітьми дитячо-дорослого співробітництва для професійного самовизначення учнів та їх подальшої соціалізації;
- гуманізація змісту та форм роботи з родиною і взаємовідносин «педагоги — батьки».

Виховання учня в школі і сім'ї — це єдиний нерозривний процес. Три головні гілки навчально-виховного процесу: діти — батьки — школа дуже тісно пов'язані між собою, взаємодоповнюють одна одну. Тому одним з головних завдань педагогічного колективу є тісна співпраця з батьками в організації спільної діяльності щодо виховання підростаючого покоління, використання їх творчих можливостей у позакласній роботі та громадського впливу у роботі з функціонально неспроможними сім'ями. Для досягнення дієвого результату робота з батьками будується на принципах довіри, підтримки, допомоги, поваги, розуміння.

Враховуючи те, що взаємодія школи і сім'ї є одним з головних принципів організації навчально-виховної діяльності з дітьми, який ґрунтується на спільності інтересів держави, народу, на єдності виховних завдань та ідеалів кожної сім'ї й суспільства в цілому. Педагогічний союз учителя і батьків — це могутня сила виховання, з розробленими моделями педагогічної взаємодії родини й школи з метою особистісно — зорієнтованого виховання і навчання, що координують спільні дії педагогів та сімей учнів.

Успіх в організації роботи з батьками великою мірою залежить від особистості й авторитету педагога, його професійності, високих моральних, людських якостей, вміння спілкуватись з батьками, з колегами, з дітьми. Особливе місце в цьому процесі посідає класний керівник, який є першим, хто встановлює контакт із сім'єю учня, і чия компетентність стає обличчям освітнього закладу. Організація повноцінної взаємодії педагогів і батьків є сьогодні одним з головних завдань, що стоять перед колективами шкіл району. Проблеми спілкування батьків і педагогів, необхідність проведення корекції у взаємодії між ними, підвищення рівня професійної майстерності вчителів щодо співробітництва з родиною навчальні заклади розв'язують на засіданнях методичних об'єднань класних керівників, які діють у кожному навчальному закладі району та є школою професійної майстерності класного керівника.

Сучасним педагогам у стратегії співпраці з батьками необхідно передбачити проблеми, які є актуальними для школярів та їх батьків. Робота з батькам повинна мати випереджальний характер, готувати батьків до розуміння дітей та їхніх проблем. Це і входить у обов'язки класних керівників, які є основною єдиною ланкою між батьками і школою.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Сім'я є важливим соціальним осередком, який забезпечує стабільність і розвиток суспільства, збереження і передачу життєвого досвіду народу, морально-етичних цінностей, виступаючи тим самим вагомим суб'єктом співпраці з школою в морально-духовному вихованні школярів.

1. Психологічні закономірності розвитку і громадянської спрямованості особистості / М.Й. Боришевський, Т.М. Яблонська, В.В. Антоненко та ін. За заг. ред. М.Й. Боришевського. — К.: Міленіум, 2006. — 298 с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн.1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Наук. видання. — К.: Либідь, 2003.— 280 с.
3. Ушинський К.Д. Про народність у громадянському вихованні // Вибрані педагогічні твори: У 2-х т. / ред. В.Н. Столетов та ін. — К.: Рад школа, 1983. — Т.1.: Теоретичні проблеми педагогіки. — С.43-103.
4. Ушинський К.Д. Рідне слово. Книжка для тих, хто навчає // Вибрані педагогічні твори: У 2-х т.: Т.2: Проблеми російської школи / ред. В.Н. Столетова та ін. — К.: Рад. школа, 1983. — С.295-298.
5. Грищенко М.М., Ушинський К.Д. (до 150-річчя з дня народження). — К.:Знання, 1974. — 60 с.
6. Врецьона Г. Новомодні основи виховання // Школьна часопись. — 1886. — Ч. 19-20. — С.145-170.
7. Підручник методики Івана Лаврівського. Подав Юрій Кмін // Українсько-Руський Архів. — Львів, 1909. — Т.4 — С.11-150.
8. Огієнко Ш. Українська культура і наша церква. Ідеологія української православної церкви. Життєпис. — Вінніпег, 1991. — 384 с.